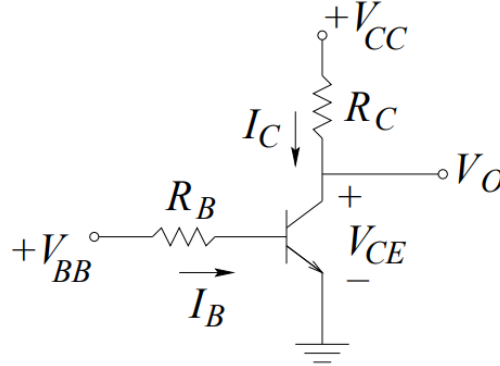

Deney 1: BJT Çalışma Karakteristiği

Bu deneyin amacı, ortak emiterli devre konfigürasyonunda BJT'nin DC davranışını araştırmaktır.

Şekil 1: Ortak emiterli BJT konfigürasyonu

$V_{BB} < V_{BE(ON)}$ iken transistor kesim (cut-off) modundadır ve $I_B = 0$ 'dır. $V_{BB} > V_{BE(ON)}$ iken I_B 'yi bulmak için aşağıdaki çevre denklemini kullanırız.

$$I_B = (V_{BB} - V_{BE(ON)}) / R_B$$

Bu durumda I_C ve V_{CE} değerine bağlı olarak transistor aktif modda veya doyum (saturation) modunda olabilir. Devrenin davranışını incelemek için çıkış hattındaki çevreye ait denklemi

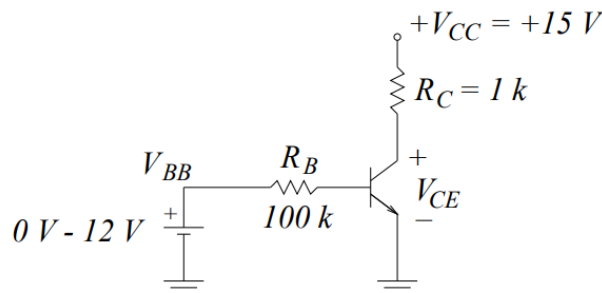
$$V_{CC} = I_C R_C + V_{CE}$$

şeklinde yazabiliriz. Bir I_B akımı için yük doğrusu ve $i_C - V_{CE}$ eğirisinin kesiştiği nokta operasyon noktasını (Q noktası) ve transistörün çalışma durumunu(modunu) belirler. Eğer bu nokta sabit akım bölgesinde ise transistör aktif modda çalışır . Bu durumda $I_C = \beta I_B$ ve $V_{CE} > V_{CE(SAT)}$ olur. Tersi durumda transistör doyum modundadır ve $V_{CE} \approx V_{CE(SAT)}$ olur. Bu durumda çıkış çevre denkleminde;

$$I_C = (V_{CC} - V_{CE(SAT)}) / R_C \quad \text{ve} \quad I_C < \beta I_B \text{ olur.}$$

Ön Hazırlık

Ön hazırlık soruları laboratuvarında kuracağınız aşağıdaki devre ile ilgilidir.

Şekil 2: Deney devresi

Girişte ayarlanabilir bir DC gerilim kaynağımız (V_{BB}) var. I_B akımı V_{BB} değerinin değiştirilmesi ile ayarlanabilir.

1. V_{BB} değerini 0-12 V aralığında değiştirerek I_B akımı için en büyük ve en küçük değerleri bul. $V_{BE(ON)} = 0.6$ V olsun .

Devrenin davranışını çıkış denkleminde elde edilen $V_{CC} = I_C R_C + V_{CE}$ yük doğrusu ile transistör $i_C - V_{CE}$ karakteristikleri belirler. Transistör karakteristikleri transistörün β (beta) değerine bağlıdır. β değerleri transistörler için büyük bir aralıkta değişebilir. Laboratuvarında kullanacağımız transistör için $200 < \beta < 320$ şeklinde olacaktır. Ön hazırlıkta β değerini 260 alarak bazı hesaplar yapacağız. Bununla birlikte deney sırasında muhtemelen bu değer farklı olacaktır. Bu yüzden ölçüm ve hesaplamalarımız farklılaşabilir. $\beta = 260$ olsun ve $V_{CE(SAT)} = 0.2$ V kabul edelim.

2. $I_B = 0 \mu A$ 'den $I_B = 100 \mu A$ 'e kadar her adımda $20 \mu A$ 'lik artışla transistörün $i_C - V_{CE}$ karakteristiğini (parçalı doğrusal model-piecewise linear model) çiz. Bu çizime ait örnekler föyün ekler bölümünde verilmiştir. Aynı grafik üzerinde $R_C = 1k \Omega$ ve $V_{CC} = 15$, $V_{CC} = 10$ V, $V_{CC} = 5$ V, $V_{CC} = 1$ V değerleri için yük doğrularını çiz. Grafiğin ölçekli, düzgün olmasına ve birimlerin yazılı olmasına dikkat edin.

3. Bir önceki adımı $R_C = 2.2k \Omega$ için ayrı bir grafikte tekrar edin.

V_{CC} , R_C ve I_B gibi değerlerin hepsinin transistörün çalışma durumuna ve çıkış gerilimi V_{CE} 'ye etki ettiğine dikkat ediniz.

Laboratuvarında ilk olarak $R_C = 1k \Omega$ ve $V_{CC} = 15$ V için I_B 'yi değiştirerek I_C 'yi ölçeceğiz. Transistör aktif modda çalıştığında bu ikili arasında $I_C = \beta I_B$ ilişkisi olacaktır. Bununla birlikte I_B 'yi belli bir seviyenin üstüne kadar artırdığımızda transistör doyum moduna geçecektir.

4. Transistörün doyum moduna geçtiği I_B değerini belirle. $R_C = 1k \Omega$ ve $V_{CC} = 15$ V olsun.
5. Önceki adımı $R_C = 2.2k \Omega$ için tekrarla.

Deneyde ayrıca I_B sabitken V_{CC} değerini değiştirerek $i_C - V_{CE}$ karakteristiğini de inceleyeceğiz. 2. ve 3. bölüm grafiklerine bakarak bunun nasıl çalıştığını anlayabilirsin. Sabit bir I_B akımında V_{CC} 'yi değiştirmek Q noktasını sabit I_B eğrisi boyunca hareket ettirir. V_{CC} 'yi 15 V'dan 0 V'a düşürürken I_C ve V_{CE} 'yi ölçmek belirlenmiş sabit bir I_B akımındaki tüm transistör karakteristiklerini gösterir.

6. Bu devredeki transistörün mümkün olan bütün çalışma modlarını düşünerek, gerçek bir transistörün asıl $i_B - V_{BE}$ ve $i_C - V_{CE}$ karakteristikleri ve parçalı doğrusal modeli arasındaki bütün farklılıkları listele ve açıkla.

7. BJT devresini $R_C = 1k \Omega$ ve $V_{CC} = 15$ V değerleri için LTspice veya istediğiniz bir yazılımla simüle edin. $V_{BB} - V_{CE}$ grafiğini $0 < V_{BB} < 12$ V aralığı için çizdirin. (Bunun için DC sweep kullanın.) Grafikte transistörün aktif, doyum ve kesim modda olduğu bölgeleri gösterin.

8. Doyum bölgesine yakından bakın. V_{BB} arttıkça V_{CE} 'deki küçük değişimleri açıkça görebilirsiniz. Sonuçlarınızı yorumlayınız.

Deneyde Yapılacaklar

Deneyde BC237 veya benzer karakteristiklere sahip bir npn transistör kullanabilirsiniz. Bu transistör için $V_{BE(ON)} = 0.6$ ve $V_{CE(SAT)} = 0.2$ alınacaktır. Deneye başlamadan önce dirençlerin değerlerini multimetre ile kontrol et.

Ön hazırlıktaki devreyi $R_C = 1k \Omega$ kullanarak kur. $V_{CC} = 15 V$ ayarla.

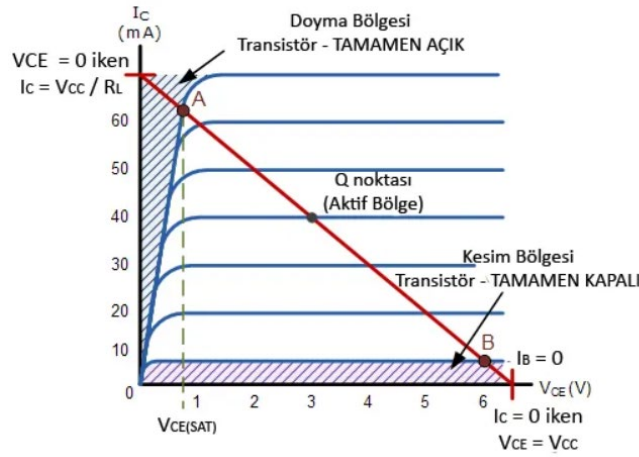
Deney boyunca, I_B 'yi ölçmek için $100k \Omega$ luk dirence düşen gerilimi multimetre ile ölç ve bu değeri $100k$ 'ya böl. Aynı şekilde I_C 'yi bulmak için R_C üzerine düşen gerilimi multimetre ile ölç ve R_C 'ye böl.

1. $I_B = 0 \mu A$ 'e kur. I_C ve V_{CE} 'yi ölç. Transistör hangi modda?
2. İlk olarak çeşitli I_B değerlerinde transistörün β değerini ölçeceğiz. $I_B = 5 \mu A$ 'den $I_B = 100 \mu A$ 'e kadar $5 \mu A$ 'lik adımlarla artır. I_B 'nin her değeri için I_C ve V_{CE} 'yi ölç. Bunu yaparken V_{CE} ile $V_{CE(SAT)}$ değerlerini karşılaştırarak transistörün doyum modunda olmadığından emin ol ve β 'yi hesapla. Bu şekilde ölçtüğün β değeri I_B 'ye bağlı olabilir bir derece. (Gerçek ve model arasındaki bir farklılık) . Sekiz farklı β değerini ölçerek ortalama β değerini bul. Deneyin kalanında bu β değerini kullan.
3. Önceki bölümde elde ettiğin bilgileri kullanarak i_C - V_{CE} grafiğini çiz. Verini düz bir doğruya oturt ve kesişen eksenleri belirle. Ortaya çıkan düz çizgi neyi temsil ediyor?
4. Şimdi I_B 'nin artışının transistörü doyum moduna nasıl götürdüğünü göreceğiz. $10 \mu A$ 'lik adımlarla I_B akımını $50 \mu A$ 'dan $100 \mu A$ 'ya kadar artırarak I_B 'nin her değeri için I_C ve V_{CE} değerlerini ölç ve transistörün çalışma modunu βI_B ile I_C değerlerini kıyaslayarak belirle. Doyum modundan önceki V_{CE} ile sonraki V_{CE} 'yi karşılaştır. Gerçek bir transistör ile model arasındaki farklılıkları not et.
5. Üçüncü bölümdeki i_C - V_{CE} grafiğine bir önceki bölümde elde ettiğin veri noktalarını ekle. Düz çizgi davranışı herhangi bir şekilde değişti mi?
6. Şimdi i_C - V_{CE} karakteristiğini sabit $I_B = 20 \mu A$ akımında inceleyeceğiz. V_{CC} 'yi yük doğrusu boyunca değiştirirken I_C ve V_{CE} 'yi ölçerek bunu yapabiliriz. V_{CC} 'yi $15 V$ 'dan başlayarak $1V$ 'dan büyük olmayacak adımlarla azalt, ve her adımda I_C ile V_{CE} 'yi ölç . Doyum bölgesinden sonra daha yakın adımlar seç ve her noktaya ait grafiği çiz.

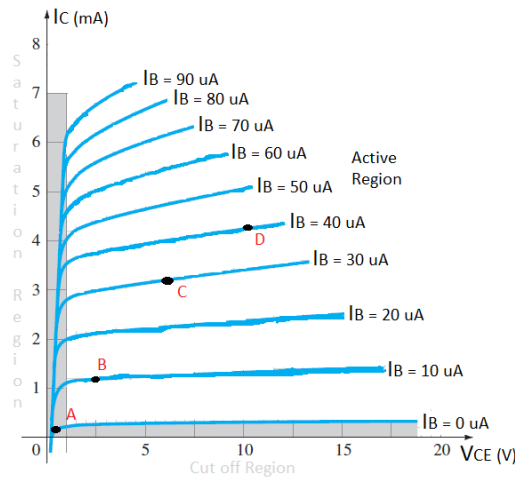
7. Önceki bölümdeki verileri kullanarak Erken etki gerilimi olarak bilinen V_A 'yı belirle. Bunu yapmak için i_C - V_{CE} grafiğinde aktif bölgedeki eğimi hesaplamalısın ve bu doğrunun yatay eksenini (V_{CE}) kestiği noktayı belirlemelisin. (Örnek bir çizim eklerde verilmiştir.)
8. Şimdi R_C 'nin değişimiyle yük doğrusunun eğiminin nasıl değiştiğini araştıracağız. $R_C=2.2\text{ k}\Omega$ yapalım. I_B 'yi $5\text{ }\mu\text{A}$ 'lık adımlarla $5\text{ }\mu\text{A}$ 'dan $70\text{ }\mu\text{A}$ 'ya kadar artırırken her bir I_B değeri için I_C ile V_{CE} 'yi ölçelim. Bu veriyi 3. ve 5. bölümlerdeki grafiğe ekleyelim. R_C 'nin değişimi transistörü doyuma iten I_B değerini nasıl değiştirdi?

EKLER

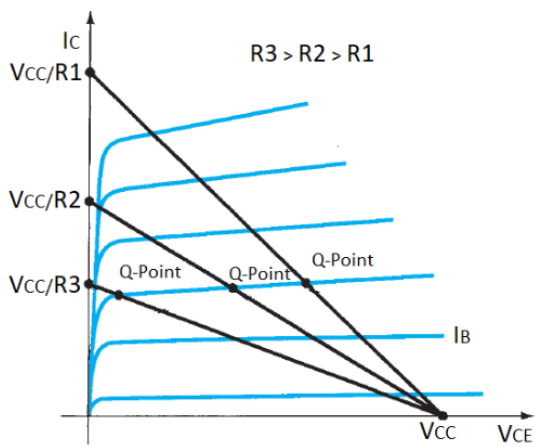
Örnek Yük doğruları, i_C - V_{CE} (parçalı doğrusal model- piecewise linear model) grafikleri ve Erken etki gerilimi ile ilgili grafikler aşağıda verilmiştir.

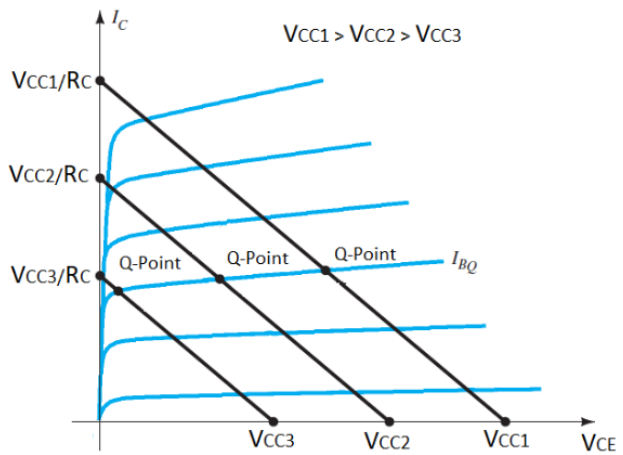
<https://diyot.net/transistorlerin-calisma-bolgeleri/>

<https://electronics.stackexchange.com/questions/619391/graphing-modes-of-bjt>

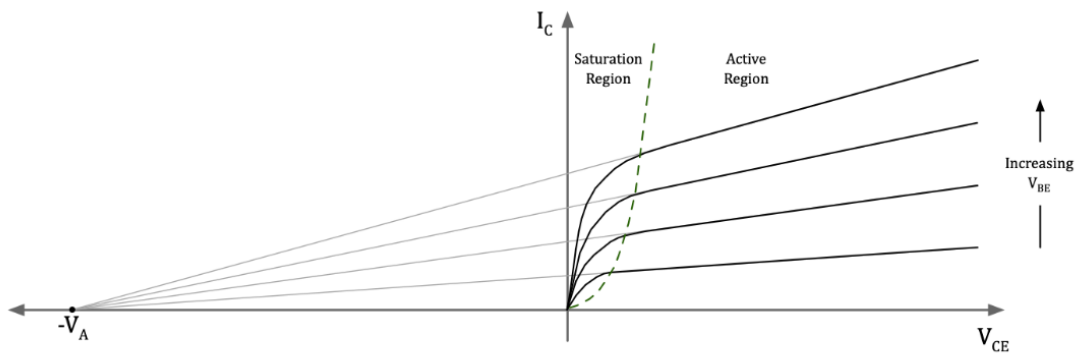

Effect of increasing load resistance on load line and operating points

Effect of reducing supply voltage on load line and operating points

<https://www.engineersgarage.com/what-are-the-different-methods-of-transistor-biasing/>

<https://circuitcellar.com/resources/quickbits/early-effect/>